

KÖNEMANN

© 2016 koenemann.com GmbH
www.koenemann.com

© 2016 Vydavatelství SLOVART, Praha
© 2016 Vydavateľstvo SLOVART, Bratislava
© 2016 Prior Media Group, Bucuresti
© 2016 Retail World (Public), Greece and Cyprus

Concept, Project Management: koenemann.com GmbH
Text: Dr. Hajo Düchting
Editing: Kathrin Jurgenowski
Translations: David Nash (English), Antonín Handl (Czech),
Jana Jurečková (Slovak), Anna Wajcovicz (Polish),
Ioana Hariton (Romanian), Sophia Giannoulaki (Greek)

Art Direction: Oliver Hessmann
Layout: Dr. Hajo Düchting, Oliver Hessmann
Picture credits: pp. 7–174, 178–281 akg-images gmbh;
p. 175 Archiv Oliver Hessmann, pp. 176–177 Archiv Hajo Düchting

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
photocopied or duplicated in any form without the prior written
permission of the publisher.

ISBN: 978-3-7419-1930-5 (international)

Typesetting ITEM, s. r. o., Bratislava
Printed in Spain by LiberDúplex

HAJO DÜCHTING

PAUL KLEE

Contents

Obsah

Obsah

Spis treści

Cuprins

Περιεχόμενα

6 À propos:

The art of revelation

Umění jako zjevení

Umenie zviditeľnenia

Sztuka czynienia widzialnym

Arta revelației

Η τέχνη της αποκάλυψης

8 The solitary illustrator

Osamělý ilustrátor

Samotářsky ilustrátor

Samotna droga rysownika

Desenatorul solitar

Ο μοναχικός εικονογράφος

16 Klee as an artist in the context of Der Blaue Reiter (The Blue Rider)

Klee jako autor v kontextu skupiny Modrý jezdec

Klee ako umelec v kontexte skupiny Der Blaue
Reiter (Modrý jazdec)

Klee jako artysta z kręgu der Blaue

Reiter – Błękitnego Jeźdźca

Klee în contextul mișcării artistice *Der blaue
Reiter* („Călărețul albastru”)

Ο Κλέε ως καλλιτέχνης στο πλαίσιο του

«Γαλάζιου Καβαλάρη»

20 Travel to Tunis and the experience of color

Cesta do Tunisu a zkušenosť barvy

Cesta do Tuniska a skúsenosť s farbou

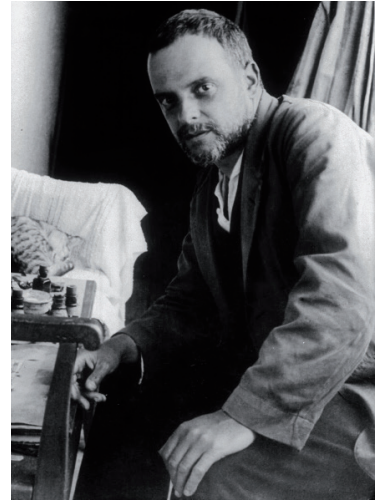
Podróż do Tunisu i doznanie koloru

Călătoria în Tunisia și experiența culorii

Το ταξίδι στην Τυνησία και η εμπειρία του χρώματος

Paul Klee
Paul Klee
Paul Klee
Paul Klee
Paul Klee
Paul Klee
Πωλ Κλέε

1921, photo / fotografie / fotografia / fotografia /
fotografie / φωτογραφία

74 The Bauhaus period

Bauhaus
Obdobie Bauhausu
Okres Bauhausu
Perioada Bauhaus
Η περίοδος Μπιάουχαους

102 Klee and music

Klee a hudba
Klee a hudba
Klee i muzyka
Klee și muzica
Ο Κλέε και η μουσική

174 Klee's technique of painting

Kleeho technika malby
Kleeho technika malby
Technika malowania Paula Klee
Tehnica picturală a lui Klee
Η τεχνική ζωγραφικής του Κλέε

196 Highways and Byways

Cesty hlavní a vedlejší
Cesty hlavní a vedľajšie
Drugi glówne i drogi boczne
Drumuri principale și drumuri secundare
Λεωφόροι και μονοπάτια

226 Last years in Swiss exile

Poslední roky ve švýcarském exilu
Posledné roky vo švajčiarskom exile
Ostatnie lata na wygnaniu w Szwajcarii
Ultimii ani în exil elvețian
Τελευταία χρόνια στην εξορία της Ελβετίας

282 Curriculum Vitæ

284 Museums

Muzea
Múzeá
Muzea
Muzee
Μουσεία

À propos

The art of revelation

The decision to follow painting was taken only after much consideration. Klee then delved, with great energy, into nearly all areas of art in order to incorporate those elements which will be of use to him. He divided his time between intense, private and solitary artistic activity, which he accomplished in his studio, and the more public occupation of art teacher, which was required by the Bauhaus. It is this combination which gave his art a richness and depth, which remains so distinctive and inspirational today.

"Everything Faustian is far away from me (...). Thousands of questions are silenced as if dissolved. There are neither doctrines nor heresies. The possibilities are endless. Only faith in them lives creatively in me." (Paul Klee, 1916)

Umění jako zjevení

K rozhodnutí jít cestou malířství se Klee odhodlával dlouho. Nořil se s nebývalou vervou snad do každé oblasti umělecké tvorby a vstřebával prvky, které se následně stávaly součástí jeho vlastního výrazu. Tvořil v soustředěné samotě svého ateliéru, současně však působil veřejně – jako učitel v rámci školy Bauhaus. Právě tato kombinace dodala jeho umělecké tvorbě bohatost a hloubku, která inspiruje i současnou generaci. „Veškerá faustovská pojetí jsou mi vzdálená (...). Nepřipouštím tisíce otázek, dělají, jako by nebyly. Neexistují doktríny ani hereze. Stojíme před nekonečným možností. Přebývá ve mně pouze víra v ně.“ (Paul Klee, 1916).

Umenie zviditeľнення

Kým sa Klee rozhodol pre maľbu, dlho to zvažoval. Následne sa s obrovskou energiou pohrúžil do takmer každej oblasti umenia s cieľom obsiahnuť všetky prvky, ktoré by mohol akokoľvek využiť. Svoj čas delil medzi intenzívne samotárske umelecké aktivity, ktorým sa venoval v súkromí svojho ateliéru, a verejné povolanie učiteľa umenia, ako si vyžadovalo jeho pôsobenie v Bauhause. A práve toto spojenie dodáva jeho tvorbe bohatosť a hĺbku, ktoré sú preňho také charakteristické a pre mnohých dodnes inšpiratívne. „Všetko faustovské je mi vzdialené. (...) Tisíce otázok sú umlčané, akoby sa rozpustili. Nie sú žiadne doktríny ani herezy. Možnosti sú nekonečné. Len viera v ne žije tvorivo vo mne.“ (Paul Klee, 1916).

Sztuka czynienia widzialnym

Klee decyduje się poświęcić malarstwu po długich rozważaniach, ale kiedy już podjął tę decyzję, z zapałem zagłębia się w niemal wszystkie dziedziny sztuki, aby wyodrębnić z niej to, co dla niego użyteczne. Waha się jednak między intensywną twórczością, którą samotnie uprawia w atelier, a publicznym wykładaniem sztuki, do czego zobowiązują go zajęcia w Bauhausie. W następstwie tej kombinacji jego malarstwo zyskuje głębię i bogactwo, co uczyniło je do dziś niepowtarzalnym i inspirującym. „Wszystko, co faustowskie, leży poza mną. (...) Tysiące pytań ustępuje, tak jakby były rozwiązane. Ani tu doktryny, ani herezji. Możliwości są nieograniczone, a wiara w nie żyje twórczo we mnie”. (Paul Klee, 1916)

Arta revelației

Klee a decis să devină pictor după o lungă perioadă de reflecții, în care abordează teme incul și cu energie mai toate domeniile artei, încercând să afle ce i se potrivește. Obișnuia să-și împartă timpul între o activitate artistică intensă, pe care o desfășura retras în atelierul său, și lecțiile predate la Bauhaus, ce îl aduceau într-o structură publică. Din acest amestec, arta sa obține profunzimea și bogăția care o fac sugestivă și inconfundabilă în zilele noastre. „Orice tendință faustică este departe de mine. (...) Mii de întrebări sunt reduse la tăcere, ca și cum ar fi fost dizolvate. Nu există nici doctrine, nici erezii. Posibilitățile sunt nelimitate. Numai credința în acestea trăiește în mod creativ în mine.” (Paul Klee, 1916).

Η τέχνη της αποκάλυψης

Η απόφαση να στραφεί προς τη ζωγραφική πάθησε μόνο μετά από έντονο προβληματισμό. Ο Κλέε τότε, πειραματιζόταν με τεράστια ενεργητικότητα σχεδόν με όλες τις μορφές τέχνης, με στόχο να μπορέσει να ενσωματώσει εκείνα τα στοιχεία που θα του ήταν χρήσιμα. Μοίρασε τον χρόνο του μεταξύ μοναχικής καλλιτεχνικής δραστηριότητας, και της πιο δημόσιας ενασχόλησης ως καθηγητής τέχνης, που ήταν προαπαιτούμενο από το Μπάουχαους. Αυτός ακριβώς ο συνδυασμός ήταν εκείνος, που έδωσε στην τέχνη του έναν τέτοιο πλούτο και βάθος, ώστε να παραμένει έως σήμερα τόσο ξεχωριστός και εμπνευστικός. «Οτιδήποτε Φαουστικό απέχει από μένα (...). Χιλιάδες ερωτήσεις αποσιωπούνται σαν να είχαν ήδη λυθεί. Δεν υπάρχουν ούτε δόγματα, ούτε αιρέσεις. Οι δυνατότητες είναι απεριόριστες. Μόνο η πίστη σ'αυτές ζεί μέσα μου δημιουργικά.» (Πωλ Κλέε, 1916)

The solitary illustrator

Paul Klee was born on 18th December 1879 in Munchenerbuchsee, near Bern, three years after his sister Mathilde. His father, who originated in Franconia, taught music at the Bern State Seminary in Hofwil, whilst his mother, Ida Frick from Basel, had trained as a singer. In 1880 the family moved to Bern. Klee took his father's German nationality.

He began playing the violin at the age of seven and by the age of eleven had mastered the instrument so well that he became an associate member of the Bern Orchestra. After finishing high school, Klee decided against becoming a musician and instead began to study art in Munich. Following intensive training in drawing under Heinrich Knirr and Franz von Stuck, Klee saw himself primarily as an illustrator. This is reflected in his first work "Opus I", a cycle of eleven satirical etchings, or *Inventions*, completed between 1903 and 1905 in which he demonstrated his "displeasure with regard to the higher". In these etchings many influences are incorporated, absorbed by Klee during his visits to the München Graphisches Kabinett where he studied works from Beardsley, Blake and Goya. In addition to the fine engraving-like technique, Klee's ironic and satirical reinforcement of the motifs can be seen, for instance, in *The Hero With The Wing*. The recurring theme of flight is a symbol of humanity's unending quest for spiritual perfection. Winged creatures, angels and spirits of the air inhabit the oeuvre of Paul Klee, where

Osamělý ilustrátor

Paul Klee se narodil 18. prosince roku 1879 v Münchenerbuchsee nedaleko Bernu jako o tři roky mladší sourozenec sestry Mathilde. Otec, původem z Franků, vyučoval hudbu v bernském zemském semináři v Hofwilu, zatímco matka, Ida Fricková z Basileje, byla profesionální zpěvačkou. Rodina se v roce 1880 přestěhovala do Bernu. Klee získal německou národnost po otci.

V sedmi letech začal hrát na housle a již v jedenácti je ovládal tak dobře, že se mohl stát přidruženým členem Bernského orchestru. Po střední škole se rozhodl, že se nebude profesionálně věnovat hudbě a místo ní začal studovat výtvarné umění. Pečlivě se učil kreslení u Heinricha Knirra a Franze von Stucka a dlouho se viděl především jako ilustrátor. Toto přesvědčení se odráží v jeho prvním díle *Opus I*, cyklu jedenácti leptů nebo ve *Vynálezech*, které dokončoval mezi lety 1903 a 1905 a v nichž se již objevuje jeho „odpor vůči všemu vysokému“.

V těchto leptech se ukazuje řada vlivů, které si Klee s sebou přinesl z mnichovské grafické školy, kde studoval dílo Beardsleyho, Blakea a Goyi. Například v *Hrdinovi s křídlem* můžeme pozorovat jak jemnou techniku, připomínající rytinu, tak ironickou, satirickou práci s motivy. Právě motiv letu, častý v Kleeho tvorbě, funguje jako symbol nekonečné cesty lidstva za duchovní dokonalostí. Okřídlená stvoření, andělé a duchové v povětrí jsou stálými obyvateli malířova světa, jsou prostředníci mezi věcmi pozemskými a nebeskými

Samotářsky ilustrátor

Paul Klee sa narodil 18. decembra 1879 v Münchenerbuchsee pri Berne ako mladšie z dvoch detí – sestra Mathilde bola o tri roky staršia. Jeho otec pochádzal z bavorského regiónu Franska a učil hudbu na učiteľskom seminári v dedinke Hofwil neďaleko Bernu. Matka Ida Fricková pochádzala z Bazileja a vyštudovala spev. V roku 1880 sa rodina presťahovala do Bernu. Hoci sa Klee narodil vo Švajčiarsku, rovnako ako jeho otec mal nemeckú štátnu príslušnosť.

Ako sedemročný začal hrať na husliach a v jedenástich už nástroj ovládal tak majstrovsky, že sa stal mimoriadnym členom orchestra Bernskej hudobnej spoločnosti. Po maturite sa však rozhodol vzdať kariéry hudobníka a začal študovať výtvarné umenie v Mníchove. Keďže absolvoval intenzívne kresliarske školenie u Heinricha Knirra a Franza von Stucka, svoju budúcnosť videl predovšetkým v tejto oblasti. To sa odráža aj v jeho prvom diele, ktoré nazval *Opus I*. Išlo o cyklus jedenástich satirických leptov *Invencie* (1903 – 1905), kde dal najavo svoju „nechuť k vznešenému“. Vidíme tu viaceré vplyvy, ktoré Klee nasal počas návštev mnichovského grafického kabinetu, kde študoval diela Beardsleyho, Blakea a Goyu. Okrem jemnej, rytinu pripomínajúcej techniky je tu evidentná už aj Kleeho groteskná, ironicko-satirická deformácia motívov, ako napríklad v diele *Hrdina s křídлом*. Stále sa racajúca téma lietania je symbolom nekonečnej túžby ľudstva po duševnej dokonalosti. Kleeho diela obývajú okřídlené bytosti, anjeli a duchovia vzduchu, ktorí sú prostredníkmi medzi pozemským

Woman and Animal

Žena a zvíře

1903. Etching on zinc / lept na zinkovém podkladu / lept na zinkovej doske / akwaforta na cynku / aquaforte pe zinc/ cynku / γραβούρα σε τσίγκο, 21,7×28,2 cm, Bern, Kunstmuseum.

Samotna droga rysownika

Paul Klee przychodzi na świat 18 grudnia 1979 r. w Münchenbuchsee w okolicach Berna, trzy lata po swojej siostrze Mathilde. Jego pochodzący z Frankonii ojciec uczy muzyki w berneńskim seminarium nauczycielskim w Hofwyl, natomiast

Žena a zvíře

Kobieta i bestia

Desenatorul solitar

Paul Klee se naște la 18 decembrie 1879 în Münchenbuchsee, lângă Berna, la trei ani după sora sa Mathilde. Tatăl său, de origine franceză, preda muzică la Conservatorul de stat din Berna,

Femeie și animal

Γυναίκα και ζώο

Ο μοναχικός εικονογράφος

Ο Πωλ Κλέε γεννήθηκε στις 18 Δεκεμβρίου 1879 στο Μύνχενερμπούχζεε, κοντά στη Βέρνη, τρία χρόνια μετά την αδελφή του Ματθίλδη. Ο πατέρας του, με καταγωγή από την Φρανκονία, δίδασκε μουσική στο Ωδείο της Βέρνης (Bern State Seminary)

they mediate between the earthly and the divine and are, particularly in the late works, comforting hints of destiny.

a – především v pozdějších dílech – vyslanci osudu a nositelé útěchy.

a božským a najmä v neskorších dielach sú umelcoví útechou v jeho údele.

Study of a Rider

Studie jezdcy

Štúdiá jazdca

Studium jeźdźcy

Studiul unui călăreț

Μελέτη ενός καβαλλάρη

1912, 107. Pen and brush on paper and cardboard / pero a štětce na papíře a lepence / pero a štetec, papier na kartóne / πρίοο i pędzet, papier na tekturze / peniță și carton / πένα και πινέλο σε χαρτί και χαρτόνι, 18×18 cm, Bern, Zentrum Paul Klee.

urodzona w Bazylei matka, Ida Frick, jest zawodową śpiewaczką. W 1880 r. rodzina przeprowadza się do Berna. Klee, podobnie jak ojciec, ma niemieckie obywatelstwo. Już jako siedmiolatek zaczyna naukę gry na skrzypcach, a wkrótce opanowuje instrument tak mistrzowsko, że w wieku 11 lat staje się członkiem nadzwyczajnym orkiestry berneńskiej. Po maturze nie wybiera jednak kariery muzycznej, lecz podejmuje studia na Królewskiej Akademii Sztuk Pięknych w Monachium. Po intensywnej nauce rysunku pod okiem Knirra i Stucka uważa się przede wszystkim za rysownika, co znajduje odzwierciedlenie także w jego pierwszym dziele, oznaczonym przez niego samego jako „Opus 1”, czyli w „Inwencjach”. Jest to cykl jedenastu akwafort (1903-1905), w których Klee ujawnia swoje zacięcie satyryczne i niechęć odnośnie wartościowania człowieka pod względem pozycji społecznej. W akwafortach tych wyraźne widoczne są wpływy dzieł Beardsleya, Blake'a i Goi, które studiował podczas swoich wizyt w monachijskim Gabinetcie Grafiki. Obok subtelnej techniki, cechującej się perfekcyjnym wykończeniem, w pracach tych zwraca uwagę większe naszpikowanie motywów ironią i satyrą – na przykład w pracy „Bohater o jednym skrzydle”. Powracający ciągle motyw latania jest symbolem nieustannego dążenia człowieka do duchowego doskonalenia się. Skrzydlate istoty, anioły i duchy powietrza licznie zamieszkują spuściznę Paula Klee – pośredniczą między pierwiastkiem ziemskim i boskim, a przede wszystkim, w późnej twórczości artysty, symbolizują pozytywne i dodające otuchy zrządzenia losu.

Hofwil, iar mama sa, Ida Frick, născută în Basel, studiase canto. În 1880 familia se mută la Berna, dar Klee deține, ca și tatăl lui, cetățenia germană. Încă de la șapte ani, Klee începe să cânte la vioară și are o evoluție remarcabilă, astfel încât la 11 ani devine membru asociat al Orchestrei din Berna. Totuși, după bacalaureat, se hotărăște să studieze arta la München. În urma unei pregătiri temeinice în ateliererele artiștilor Heinrich Knirr și Franz von Stuck, Klimt se decide să devină desenator. O vocație care este evidentă și în prima sa lucrare „Opus I”, un ciclu de unsprezece gravuri satirice (numite „Invențiuni”), realizate între anii 1903 și 1905, în care își exprimă „indignarea față de sublim”. În aceste schițe apar multe influențe pe care Klee le-a adunat în vizitele sale la ateliererele de grafică din München, unde a studiat lucrări realizate de Beardsley, Blake și Goya. Pe lângă tehnica fină, cizelată, pot fi remarcate motive ironice și satirice, precum în lucrarea „Eroul cu aripă”. Tematica zborului, recurentă în lucrările sale, constituie un simbol al omului în căutarea veșnică a perfecțiunii spirituale. Creaturi cu aripi, îngeri și spirite populează opera lui Paul Klee, pendulând între Pământ și Cer și transformându-se — cu precădere în operele târzii — în personificări reconfortante ale destinului.

στο Χόφβιλ, ενώ η μητέρα του, Ίντα Φρικ από την Βασιλεία, ήταν τραγουδίστρια. Το 1880 η οικογένεια μετακόμισε στην Βέρνη. Ο Κλέε πήρε την γερμανική υπηκοότητα του πατέρα του. Ξεκίνησε να παίζει βιολί στην ηλικία των επτά και στην ηλικία των έντεκα, κατείχε το όργανο τόσο καλά, που έγινε αντεπιστέλλον μέλος της Ορχήστρας της Βιέννης. Μόλις τελείωσε το Γυμνάσιο, ο Κλέε πήρε την απόφαση να μην ακολουθήσει μουσική καριέρα, αλλά να σπουδάσει τέχνη στο Μόναχο. Ακολουθώντας ένα πολύ απαιτητικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο σχέδιο, κάτω από τους Χάινριχ Κνιρρ και Φραντς φον Στουκ, ο Κλέε έβλεπε τον εαυτό του κυρίως ως εικονογράφο. Αυτό φαίνεται πολύ στο πρώτο του έργο «Οπους Ι» ή «Ανακαλύψεις», έναν κύκλο από έντεκα σατιρικές γκραβούρες, που δημιουργήθηκαν στο διάστημα 1903 -1905 και όπου έδειχνε «την ενόχληση του σχετικά με το Ανώτερο». Σ'αυτές τις γκραβούρες έχουν ενσωματωποιηθεί πολλές επιρροές από τις επισκέψεις του στη Γραφιστική Σχολή του Μονάχου (Muenchen Graphisches Kabinett), όπου μελετούσε έργα των Μπέρντσλεϋ, Μπλέηκ και Γκόγια. Πέρα από την τεχνική του, θα μπορούσε να δει κανείς και τις ειρωνικές και σατιρικές εναλλαγές των μοτίφων, όπως, φερ'επιπέιν, στο «Ο ήρωας με το φτερό». Το επαναλαμβανόμενο θέμα της πτήσης είναι ένα σύμβολο της ατελείωτης αναζήτησης της ανθρωπότητας για την πνευματική ολοκλήρωση. Διάφορα όντα με φτερά, άγγελοι και πνεύματα του αέρα κατοικούν στο έργο του Πωλ Κλέε, όπου διαμεσολαβούν μεταξύ του εγκόσμιου και του θεικού και αποτελούν, ειδικά στα τελευταία έργα, μια παρηγορητική άποψη σε σχέση με τη μοίρα.

*Illustration from Candide, chapter 8:
ils se replacent sur ce beau canapé*

*Ilustrace ke Candidovi, kapitola 8:
„ils se replacent sur ce beau canapé“*

*Ilustrácia k Voltairovmu
Candidovi, kapitola 8: „ils se
replacent sur ce beau canapé“*

*Ilustracje do „Kandyda”, rozdział 8,
„Poruszają się przy pięknej sofie”*

*Ilustrație pentru Candide, cap. 8:
„ils se replacent sur ce beau canapé”*

*Εικονογράφηση από την Καντίντ,
κεφάλαιο 8: ils se replacent
sur ce beau canapé*

*1911, 53. Pen on paper on cardboard /
pero na papíře a lepence / perokresba,
papier na kartóne / pióro, papier na
tekturze / peniță pe hârtie și carton
/ πένα σε χαρτί πάνω σε χαρτόνι,
12×23,2 cm, Bern, Zentrum Paul Klee.*

7977 53

Untitled (Two Figures)

Bez názvu (dvě postavy)

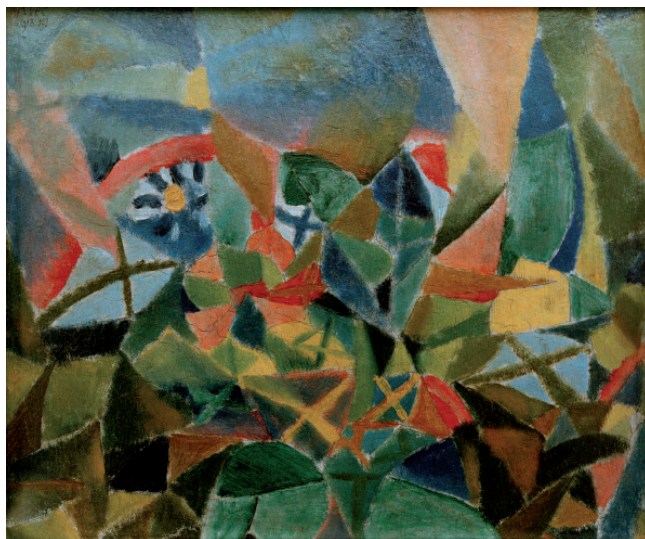
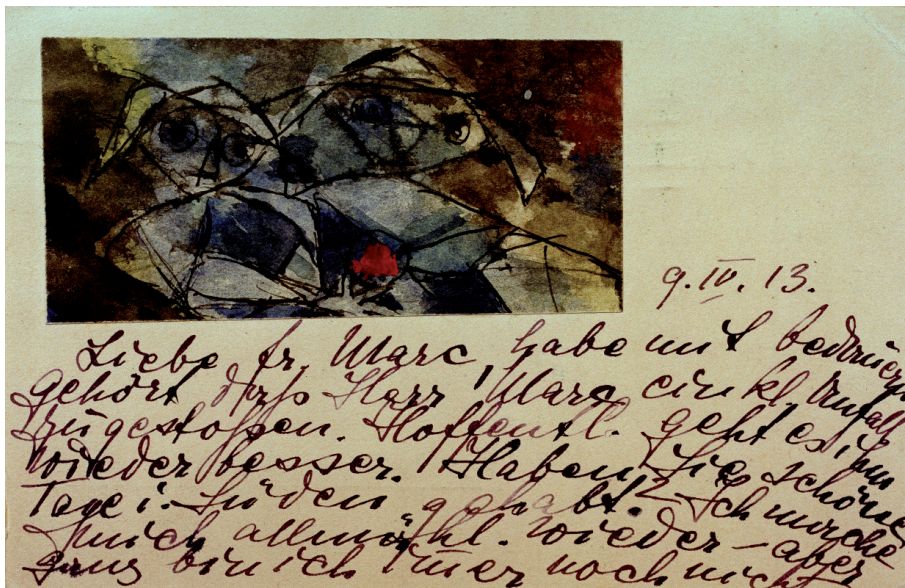
Bez názvu (dve postavy)

Bez tytułu (dwie figury)

Fără titlu (două figuri)

Χωρίς τίτλο (δύο φιγούρες)

1913. Pencil, pen/ink and watercolor on paper on postcard by Lily Klee to Maria Marc / tužka, pero, tuš a akvarel na papíře a pohľadnici od Lily Kleeové Marii Markové / ceruza, pero, tuš a akvarel, papier na pohľadnici, ktorú Lily Kleeová adresovala Marii Marcovej / ołówek, pióro, tusz i akwarela na papierze i na pocztówce od Lily Klee do Marii Marc / creion, peniță și acuarelă pe hârtie de carte poștală, de la Lily Klee către Maria Marc / μολύβι, μελάνι, ακουαρέλλα σε καρτ-ποστάλ της Λίλυ Κλέε στην Μαρία Μαρκ, 4,2/4,5×9,0 cm, Franz Marc Stiftung.

Flower Bed

Záhon

Kvetinový záhon

Klomb

Pat de flori

Πατέρι με λουλούδια

1913,193. Oil on wood / olej na dřevě / olej na dreve / olej na drewnie / ulei pe lemn / ελαιογραφία σε ξύλο, 28,2×33,7 cm, New York, Solomon R Guggenheim Museum.

The Hero with the Wing

Hrdina s křídlem

Hrdina s krídlom

1905, 38. (Inventionen 2) Etching on zinc / lept na zinkovém podkladu / lept na zinkovej doske / akwaforta na cynku / aquaforte pe zinc / γκραβούρα σε τσίγκο, 25,7×16 cm, Bern, Privatsammlung Kornfeld.

On the lower margin Klee wrote: "The Hero with the Wing. Gifted by nature with a wing, he has formed the idea of being destined to fly, through which action he perishes." The wing appears badly clipped, a splint is seen on the left arm, as if a previous test flight had failed. The mutilated left leg is supported by a kind of stump prosthetic. Despite all his desperate efforts, the tragicomic hero will most likely ultimately remain on the ground.

Do dolního rohu plátna Klee napsal: „Hrdina s křídlem. Příroda mu nadělila jedno křídlo, hrdina si proto usmyslel, že jeho osudem je létat a že v letu svůj život také ukončí.“ Křídlo je přitom očividně špatně připevněné, z levé ruky mu trčí dlaha, jako by měl letec za sebou již přinejmenším jeden nezdařený pokus. Zdeformovanou levou nohu podpírá jakási protéza. Navzdory všem zoufalým snahám tento tragikomický letec s nejvyšší pravděpodobností nikdy nevzlétne.

Klee na spodný okraj napísal: „Hrdina s krídlom. Skutočnosť, že príroda ho obdarila krídlom, ho priviedla k presvedčeniu, že je predurčený lietať, čo nakoniec bude jeho skazou.“ Krídlo sa zdá byť prístrihnuté, na ľavom ramene vidieť dlahu, ako keby predošlé pokusy vzlietnuť nedopadli dobre. Zmrzačenú ľavú nohu podporiera protéza pripomínajúca kýpeľ. Napriek všetkej zúfalej snahe tragikomický hrdina nakoniec s najväčšou pravdepodobnosťou zostane na zemi.

Klee napísal u dolu kartki: „Bohater o jednym skrzydle. Obdarowany

Skrzydlaty bohater

Eroul cu aripă

Ο Ήρωας με το φτερό

przez naturę w sposób szczególny – jednym skrzydłem – uważał się za stworzonego do latania, przez co ucierpiał”. Skrzydło sprawia wrażenie małego i niewykształconego, lewe ramię jest natomiast unieruchomione temblakiem, tak jakby wcześniejsza próba lotu zakończyła się niepowodzeniem. Okaleczona lewa noga zakończona jest swego rodzaju protezą o wyglądzie pnia drzewa. Tragikomiczny bohater musi, mimo wszelkich rozpaczliwych wysiłków, pozostać ostatecznie na Ziemi.

În josul paginii, Klee a notat: „Eroul cu aripă. Înzestrat de la natură cu o aripă, a crezut că este destinat zborului, idee în urma căreia a murit”. Aripa pare greșit prinsă, iar brațul drept are o atelă, ca după o încercare eșuată de zbor. Picioarul stâng este mutilat, fiind susținut de un soi de proteză. În ciuda tuturor eforturilor sale disperate, eroul tragicomic pare sortit să rămână pe pământ.

Στο περιθώριο ο Κλέε έγραψε: «Ο Ήρωας με το φτερό». Προικισμένος από τη φύση με ένα φτερό, πίστεψε ότι η μοίρα του τον προορίζει για να πετάξει και μέσω αυτής της ενέργειας εξαφανίζεται. Το φτερό φαίνεται πολύ χτυπημένο, σα να είχε προηγηθεί μία αποτυχημένη προσπάθεια πτήσης. Το κομμένο αριστερό πόδι στηρίζεται σε ένα ξύλινο πρόσθετο μέλος. Παρόλες τις απεγνωσμένες του προσπάθειες, ο κωμικοτραγικός ήρωας μάλλον θα καθηλωθεί στο έδαφος.

